

20ste jaargang

nummer 2

februari 1984

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS
DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11, 8232 BD Lelystad
Postgiro 307695

W A T E R B I J N A N O O I T G E Z E G D W O R D T O V E R L I J F E L I J K G E W E L D E N V A N D A L I S M E

"Het kan niet genoeg worden herhaald dat in een democratische samenleving gewelddadig optreden en voor eigen rechter spelen - door groepen van burgers, van welke politieke signatuur dan ook, tegen groepen van burgers, van welke politieke signatuur dan ook - absoluut onaanvaardbaar is." Dat schreef dezer dagen *Het Parool* naar aanleiding van twee recente gebeurtenissen: een felle, tegen de Centruumpartij gerichte knokpartij in de gemeenteraad van Almere en de uit afkeer van de apartheid gepleegde vernielingen in een gebouw van een met Zuid Afrika sympathiserende vereniging. Die vernielingen karakteriseerde het genoemde dagblad als een daad van *terreur* waarvoor niemand een goed woord over kon hebben. Woorden van gelijke strekking kon men vinden in *De Volkskrant*. Daar werden in een kort commentaar onder de kop *Vandalisme* de aangerichte vernielingen *politieke onzin en weerzinwekkend* genoemd.

Wij vinden niet zozeer de gewelddadige *r e a k t i e s* op racisme en apartheid weerzinwekkend, dan wel racisme en apartheid *z é l f*. Dat is, om ieder misverstand bij voorbaat uit te sluiten, géén poging om voor dat gewelddadige optreden zoals het zich heeft voorgedaan een goed woordje te doen. Het is wél bedoeld als een krachtig protest tegen de absolute veroordeling ervan in onze zogenaamd 'democratische samenleving' en tegen het achterwege blijven van ieder streven om voor lijfelijk geweld en vandalisme grip op te brengen dan wel een verklaring te vinden.

Zelden of nooit wordt er bij gebeurtenissen zoals die zich in Almere of op de Amsterdamse Keizersgracht hebben voorgedaan op gewezen, dat men ze niet anders kan verstaan dan als een zeer verklaarbare, zeer begrijpelijke uiting van gerechtvaardigde woede, die buitengewoon versterkt wordt door gevoelens van onmacht en wanhoop.

"Wie kiest voor deze vormen van geweld, brengt de strijd tegen racisme en diskriminatie in diskrediet", achreef *Het Parool*. Dat is een vergissing. Het is in de eerste plaats een vergissing omdat er van enige keuze geen sprake is, omdat het het lijfelijke geweld door de racisten - die al

de dood van een jonge buitenlander in de straten van Amsterdam op hun geweten hebben -- aan de tegenstanders en de slachtoffers van racisme wordt opgedrongen. Het is in de tweede plaats een vergissing, omdat dit soort gebeurtenissen, die van het racisme een gevolg zijn, nog eens onderstreept hoe noodzakelijk de strijd tegen het racisme is. En wat in de derde plaats het 'in diskrediet brengen' van die strijd betreft, daarvan is alleen maar sprake bij brave en doodfatsoenlijke kleinburgers, voor wie welke strijd dan ook een gruwel is en die bij het woord alleen al kippevel krijgen.

Waar hebben wij de algemene stelling van *Het Parool*, dat gewelddadig optreden van burgers van welke politieke signatuur dan ook tegen groepen van burgers van welke (andere) politieke signatuur dan ook in een 'demokratische' samenleving absoluut onaanvaardbaar is, toch eerder gehoord? Precies. Het was een politieke wijsheid, die voor ruim vijftig jaren de Duitse republiek van Weimar ten grave heeft gesleept. Het was een politieke wijsheid, die door een Pruisische minister van binnenlandse zaken eens zó werd toegepast, dat hij - na verklaard te hebben slechts voor geweld te zullen wijken - vrijwillig z'n biezen pakte om het maar niet tot het zo verafschuwde geweld te laten komen. Het was de politieke wijsheid op grond waarvan de z.g. 'kommunistische' partij in Duitsland de arbeiders sommeerde zich toch vooral niet door de SA te laten provoceren. Het was de politieke wijsheid die zowel de bewuste sociaaldemokratische minister als de KPD de weg deed vrijmaken voor de weerzinwekkende diktatuur van Hitler.

Maar afgezien daarvan: betekent het binnendringen van een groep burgers in de vergadering van de een of andere gemeenteraad van een 'demokratische' staat iets wezenlijk anders dan het binnendringen van het Parijse volk in de wetgevende vergadering (de *Législative*) tijdens de Franse revolutie? Bestaat er een fundamenteel verschil tussen het lijfelijke geweld dat tegen een vertegenwoordiger van de Centruumpartij werd aangewend en het verbale geweld dat zich destijds tegen de Girondijnen keerde? Is men vergeten, dat dit verbale geweld - dat op een gegeven ogenblik veranderde in het geweld van de guillotine - de burgerlijke democratie voor de ondergang heeft behoed? En kan iemand ontkennen, dat diezelfde burgerlijke democratie, verre van het geweld uit te sluiten, juist de geïnstitutionaliseerde toepassing van geweld is, tegen de uitgebuite arbeidersklasse, tegen vreedzame betogers, tegen stakers, tegen krakers, tegen verontruste pacifisten of tegen even verontruste milieubeschermers?

Laat men ons niet aankomen met het argument, dat het hierbij niet zou gaan om het geweld van bepaalde groepen burgers tegen andere groepen burgers, maar om geweld dat wordt uitgeoefend door marechaussee, het leger of de ME. Dat zijn de wapenen, waarvan een bepaalde groep in de maatschappij, de heersende klasse, zich bedient om haar wil door te drukken, om haar positie te handhaven. De ME is de stok, waarvan men zich bedient om arbeiders het slachtoffer van de kapitalistische verhoudingen te doen blijven, zoals men zich in de raadszaal van Almere bediende van een bierfles om niet het slachtoffer van racisme te worden.

Wat betreft de vernielingen, gepleegd in het pand van de Nederlands-Zuidafrikaanse Vereniging in Amsterdam, ze dragen natuurlijk in geen enkel opzicht bij tot het uit de wereld helpen van de apartheid. Ze maken daaraan evenmin een einde als bepaalde sancties of afkeurende moties in de vergadering van de Verenigde Naties, zoals die welke de nieuwe grondwet van Zuid-Afrika brandmerkte. De apartheid kan alleen maar verdwijnen door ontwikkelingen in Zuid-Afrika zélf, bijvoorbeeld doordat een deel van de vlan-

ke heersende klasse de voorkeur geeft aan subtielere vormen van onderdrukking of wanneer de gekleurde bevolking van het land massaal in opstand komt tegen haar blanke onderdrukkers en datgene doet wat deze, door een slecht geweten geplaagd, voortdurend vrezen, namelijk hen de zee in jaagt.

Dat laatste komt uiteraard neer op het geweld van een - buitengewoon grote - groep van de bevolking tegen een andere - in vergelijking daarmee buitengewoon kleine - groep van dezelfde bevolking. Da's heel wat anders dan het geweld waarmee zegge en schrijve een vijftal in Amsterdam van zijn afkeer van de apartheid heeft doen blijken. Maar de scherpe veroordeling daarvan door verscheidene Nederlandse dagbladen sproot niet hieruit voort. Er werd door die kranten geen verschil gemaakt tussen individueel en kollektief geweld. Ze waren eenstemmig in hun afkeer van geweld zonder meer omdat het als onduelbaar moest worden beschouwd in een democratie. Van zijn kant heeft het bewuste vijftal zijn gewelddadig optreden in een interview met *De Volkskrant* (editie van 21 januari j.l.) verdedigd met het argument, dat een democratie die zendtijd geeft aan de Centruumpartij en de Nederlands-Zuidafrikaanse Vereniging tolereert, tekortschiet. Naar onze mening hebben zowel de bedoelde kranten als de vijf - waarvan sommigen zowel in Amsterdam als in Almere optraden - een geheel verkeerde kijk op de democratie.

De kranten definiëren die samenleving als democratisch, waar - anders dan in Zuid-Afrika - de formele gelijkheid van allen is vastgelegd in de wet. Evenwel is de formele gelijkheid oftewel de aan bepaalde grenzen gebonden politieke vrijheid op geen stukken na zoiets als de feitelijke oftewel de sociale gelijkheid. Wat de kranten, de juristen, de politici, enzovoorts democratie noemen, is de burgerlijke democratie. Deze burgerlijke democratie sprak weliswaar van *vrijheid, gelijkheid en broederschap*, maar de vrijheid die zij bedoelde was die van de kapitalistische ondernemer, de gelijkheid die van warenbezitters en de broederschap die van de spitsbroeders aan de top van de maatschappij.

Als de vijf aktievoerenden zich tegen het door de kranten gehanteerde argument verweren door op 't 'tekortschieten van de democratie' te wijzen, dan kan daaruit worden afgeleid dat zij in hun hoofd een voorstelling hebben van wat de democratie zou behoren te doen en zou moeten zijn. Met andere woorden, hun zweeft een democratisch ideaal voor ogen, waaraan de bestaande democratie niet beantwoordt doordat zij als burgerlijke democratie daaraan nu eenmaal niet beantwoorden kán.

De kranten zijn blind voor de beperktheden van de burgerlijke democratie, blind voor het feit dat uit de sociale tegenstellingen die haar kenmerken onvermijdelijk geweld geboren wordt. De bewuste vijf aktievoerders hebben kennelijk een open oog voor alle beperktheden der bestaande democratie, maar zij schijnen onvoldeonde te beseffen, dat deze beperktheden de beperktheden zijn die nu eenmaal de burgerlijke democratie aankleven. Als zij tegenover een verslaggever van *De Volkskrant* spreken over 'geweld dat mag', dat bedoelen zij dat zulk een geweld, in tegenstelling tot wat de kranten beweren, niet in strijd is met de democratie. Wat de kranten verzwijgen en wat de aktievoerenden niet zien, is, dat het in strijd is met de burgerlijke democratie.

Over de vraag of het individuele geweld zoals dat van de betrokken aktievoerenden en het kollektieve geweld zoals dat bij tijd en wijle door strijdende arbeiders wordt toegepast nu wél of niet 'geoorloofd' zijn laat

zich langdurig twisten. Maar een dergelijke twist is weinig zinvol. Belangrijker is de vraag in hoeverre deze vormen van geweld in de burgerlijke samenleving o n v e r m i j d e l i j k zijn. Het antwoord luidt dat beide, zowel de individuele als de kollektieve vorm, van die samenleving het natuurlijke produkt zijn. In een maatschappij waarin 't kapitalisme de heersende produktiewijze vormt, spruit het kollektieve geweld - of zij die het gezamenlijk aanwenden het nu hebben gewild of niet, er voorstander van zijn dan wel het in hun hart verwerpen - 'vanzelf' voort uit de tegenstrijdige belangen van de tegenover elkaar staande klassen. Het is dit geweld dat een omwentelende kracht vormt, afschopn de plegers ervan, niet anders dan hun direkt belang behartigend en handelend naar de gegeven omstandigheden, dat doorgaans niet of nauwelijks beseffen. Het het individuele geweld, ofschoon niet minder een gevolg van de gevestigde orde, is het een totaal andere zaak.

Degenen die naar die vorm van geweld grijpen waarvan eerst in Almere en vervolgens ook in Amsterdam sprake is geweest, behoren doorgaans niet tot de arbeidende klasse of verkeren - zo zij daar wél toe behoren - in de onmogelijkheid in kollektief (klasse) verband op tetreden doordat hun aktie niet voortspruit uit maatschappelijke belangentegenstellingen, maar uit maatschappelijke ideeën, uit maatschappelijke idealen. Ze handelen op dat moment niet in de eerste plaats als klassewezen, maar als i d e a - l i s t . Akties voor loonsverhoging, tegen loonsverlaging, voor behoud van de werkgelegenheid, tegen een grotere snelheid van de lopende band, tegen verkortingen van de werkpauze, tegen een plotselinge stijging van de voedselprijzen, tegen de smerige berichtgeving van de pers (zoals bijv. bij de akties van de bouwvakkers in juni 1966, toen het gebouw van *De Telegraaf* werd aangevallen), enz., enz., zijn kollektieve akties en even zovele aspecten van de klassenstrijd. Akties tegen apartheid, tegen racisme in het algemeen, tegen bepaalde politieke ideologieën (zoals die van de Centruumpartij), tegen kernwapens of milieuvervuiling, tegen bepaalde oorlogen (zoals die in Vietnam, in de Libanon of in El Salvador), tegen bepaalde politieke systemen (zoals er in Chili of Rusland heersen) ontstaan als gevolg van opvattingen en ideeën. "Wij wilden", zo heeft één van de jonge geweldplegers tegen de *Volkskrant*-verslaggever gezegd, "een symbolische aktie tegen onderdrukkende i d e e ë n" (door ons gespatieerd). Dat is precies waar het om ging en waar het bij dit soort akties om gaat.

Kollektieve akties volgen op een bepaalde p r a k t i s c h e e r - v a r i n g , die de ervaring van een klasse is en daden voeren daarbij tot omwentelende gedachten. Aan de individuele akties is het d e n k e n voorafgegaan, een denken dat tot felle verontwaardiging, tot een bepaalde overtuiging, tot een bepaalde interpretatie van de maatschappij voert. Uit dat denken ontstaat de vurige wens tot maatschappelijke verandering, de vurige wens schone maatschappelijke idealen te verwezenlijken en onrecht uit te bannen. Die wens leeft niet bij de grote massa, die zich om maatschappelijke idealen niet bekommert maar praktisch handelt om haar materiële belangen te verdedigen. Anders dan de idealisten strijdt zij niet tegen onderdrukkende ideeën, maar verzet zij zich tegen haar onderdrukking.

Al degenen die menen dat maatschappelijke verandering uit een strijd vóór of tegen bepaalde i d e e ë n resulteert leven met die mening in 'n andere wereld dan de massa, voelen zich daardoor geïsoleerd en voelen zich daardoor ook wanhopig. Zij zien dat hun ideeën omtrent de noodzaak van verandering nauwelijks weerklank vinden bij de arbeiders, dat deze - op grond

van hun situatie - soms tegen dergelijke ideeën zijn gekant. Ze zien niet, dat de arbeiders, zonder ook maar in 't minst naar verandering te streven, met hun pure belangenstrijd juist een verandering bewerkstelligen. Het is deze kijk op de maatschappij, die de idealisten tot h u n type van aktie drijft, tot een praktijk die niets te maken heeft met de praktijk van de arbeidende klasse.

Wat de media, als ze het over vormen van individueel geweld hebben, bijna nooit beschrijven, is het sociaal-psychologisch p r o c e s dat tot dit individueel geweld leidt, het proces dat wij zojuist hebben pogen te schilderen. Waarop de media, omdat het burgerlijke media zijn, de vinger leggen, is de strijdigheid der gehanteerde methoden met de burgerlijke democratie. Ze hebben uitsluitend afkeuring, ze tonen er géén begrip voor, dat die burgerlijke democratie het geweld nu eenmaal oproept, of dat nu het geweld is van stakende havenarbeiders, die zich van een boot meester maken om de sleepkabel stuk te varen die onderkruipers aan een zeeschip hebben vastgemaakt of het geweld van verontwaardigde anti-racisten.

Reagerend op de kritiek van de media heeft één van de aktievoerenden gevraagd of hij dan soms de burgerlijke democratie eerbiedigen moest. Het lijkt ons de verkeerde vraag. Er is al vaak genoeg op gewezen, dat de bestaande rechtsorde de rechtsorde van zeer weinigen is, ingesteld om die weinigen tegen zeer velen te beschermen. Wie tot de laatste categorie behoort k ā n onmogelijk eerbied voor deze democratie hebben. Maar het punt is niet dat deze burgerlijke democratie niet meer 'eerbiedigd' dient te worden. Het punt is, dat de individuele aktie weliswaar oneerbiedig en strijdig met de burgerlijke democratie is, maar dat zij de burgerlijke verhoudingen niet aantast.

De morele verontwaardiging over geweld die aan de dag wordt gelegd door vertegenwoordigers van de burgerlijke democratie, die nooit of te nimmer voor enige vorm van geweld is teruggeschrokken achten wij belachelijk, sterker nog: hypokriet. Die hypokrisie blijkt ook uit het feit, dat die verontwaardiging van de pers nogal selektief is. Toen in november 1956 het CPN-gebouw Felix Meritis werd aangevallen vanwege de Russische onderdrukking van de Hongaarse arbeidersopstand en een belangrijke medewerker van *Het Parool* een steen door de ruit van CPN-boekhandel *Pegasus* gooide, was er van grote verontwaardiging over dat geweld weinig te bespeuren.

Dat men het geweld van wie of wat voor aard dan ook niet zou mogen keren omdat dit de taak van bepaalde instanties zou wezen, is een opvatting die men onmogelijk kan delen, gelet op het feit dat het geweld zich altijd richt tegen die bevolkingsgroepen tegen wie zich ook het geweld van de bedoelde instanties richt, aangezien het hun taak is de gezeten bourgeoisie tegen die bevolkingsgroepen te beveiligen.

Aan het individuele geweld dient men geen juridische, geen morele en geen hypokriete, maar praktische maatstaven aan te leggen. Dat doende is de enig mogelijke konklusie, dat hetgeen men er mee poogt te bereiken door dat soort akties niet bereikt kan worden en dat het enig effectieve wapen om maatschappelijke veranderingen tot stand te brengen de strijd van de arbeiders is, ofschoon deze in het geheel niet van maatschappelijke veranderingen dromen. Dat is geen ongenueanceerde en absolute veroordeling van het individuele geweld, dat is een kritische analyse die de voorwaarde vormt voor begrip.

=====

ONDERNEMERDOM WENST GOEDE VERHOUDING

MET DE VAKBEWEGING

Dat het ondernemersdom en de vakbeweging elkaars natuurlijke vijanden zouden zijn is een uitstervend geloof, dat door vrijwel niemand meer zal worden aangehangen, behalve dan de Britse premier mevrouw Margaret Thatcher. Sir Keith Joseph, een van haar ministers, verklaarde enige jaren geleden, dat de op de private eigendom berustende maatschappij het onmogelijk zonder vakbeweging zou kunnen stellen. En zelfs minister Norman Tebbit, aan wie tot voor kort de taak was toebedeeld, de aan het Conservatieve kiezersvolk beloofde 'anti-vakbondswetten' klaar te maken voor parlementaire behandeling, moet het inmiddels duidelijk geworden zijn, dat de moderne samenleving weliswaar door scherpe tegenstellingen wordt gekenmerkt, maar dat het bedrijfsleven en de bonden op elkaar zijn aangewezen inplaats van elkander naar het leven te staan.

Zoals de situatie in Engeland is, zo is zij overal waar 't kapitalisme de heersende produktiewijze is en het doet er daarbij weinig toe of we met het kapitalisme in deze of gene vorm te maken hebben. In het januari-nummer hebben wij de uitspraak van de Italiaanse groot-ondernemer Agnelli geciteerd, dat hij "een sterke vakbeweging van het grootste belang" achtte aangezien "het moderne kapitalisme het niet zonder vakbeweging kan stellen aangezien die de arbeider verzoent met de ondernemer". Agnelli zei dat in een interview dat niet voor de Italiaanse pers bestemd was en op een vroeger tijdstip had hij iets dergelijks al eens te kennen gegeven tegenover een redakteur van een Amerikaans manager-tijdschrift. Sir Keith Joseph, die het woord voerde in een openbare bijeenkomst onder het gehoor van dagbladjournalisten, was wel zo voorzichtig om niet in details te treden. Maar hij bedoelde zonder enige twijfel precies hetzelfde.

De vakbondsideologie of anders gezegd: de vakbondsmythe is één ding, de vakbondspraktijk een ander. Van de uitspraken van Sir Keith Joseph en Agnelli kijkt geen moderne ondernemer op; zoals zij denken, zo wordt er ook in Nederland gedacht. Waarom wordt de huidige werkgeversvoorzitter mr. Chris van Veen opgevolgd door de 41-jarige mr. C.J.A. van Lede? Omdat, zo is van de zijde van het Verbond van Nederlandse Ondernemers (VNO) te kennen gegeven, deze organisatie "in deze moeilijke economische tijden een voorzitter nodig heeft, die voor goed contact met de vakbeweging kan zorgen en de verhouding niet verscherpt".

In tegenstelling tot de heer Van Veen is de heer Van Lede niet goed ingevoerd in Haagse politieke kringen. Dat feit is voor de ondernemers die hem hebben gekozen kennelijk van veel minder gewicht geweest. Een goed contact tussen het ondernemersverbond en de politici kán van belang zijn. Een slechte verstandhouding tussen het ondernemersdom en de vakbeweging is zonder enige twijfel voor het bedrijfsleven een slechte zaak, van een goede verstandhouding geldt 't omgekeerde. Maar is wat goed is voor 't bedrijfsleven ook goed voor de arbeidersklasse? In 1946 gaf een Schots mijnwerker die het woord voerde op een mijnwerkerskongres in Rothesay een kort maar afdoend antwoord op deze vraag. Het bestond uit slechts één woord: "Nee."

=====

OVER EEN POVERE EN OVER EEN WEZENLIJKE

KRITIEK OP DE SOCIAAL-DEMOKRATIE

- 2 -

De sociaaldemokratie vervult thans de rol, die de liberale partij omstreeks 1848 heeft vervuld...

Mr. P.J. Troelstra ca. 1912 in zijn brochure
"De Sociaal-Democratische Arbeiderspartij"

De zes opstellen die met elkaar de inhoud vormen van *Het verbleekte ideaal* 1), worden vergezeld van een "woord vooraf" dat is geschreven door J. Th. J. van den Berg, directeur van de Wiardi Beckman Stichting. Hij nu zegt daarin, dat de bladzijden die volgen "een overzicht" bieden "van de linkse stroming in S.D.A.P. en P.v.d.A." Dat is juist wanneer men de nadruk legt op het woordje "i n" en wanneer men zich er rekenschap van geeft, dat het overal, althans bijna overal, gaat over de linkervleugel van, of liever: b i n n e n die "progressieve" stroming in de Nederlandse politiek. Maar zijn woorden zijn in zoverre misleidend, dat wat er geboden wordt weinig overzichtelijk is, nauwelijks opheldering verschaft over het hoe en waarom van het gebeuren en - met één enkele uitzondering - géén licht werpt op de o n t w i k k e l i n g van de behandelde kritiek of op de achtergrond waartegen zij moet worden gezien. Wat voor behandeling of mishandeling het onderwerp ook telkens ondergaat, er is vrijwel nergens sprake van een h i s t o r i s c h e behandeling.

Het sterkst valt dit op bij de eerste bijdrage, van de hand van B.W. Schaper, die daar zelf van zegt dat zij niet meer is dan "een persoonlijke herinnering aan de bewogen periode vóór en na de bevrijding". Daarin komt "uiteraard ook de totstandkoming van de Partij van de Arbeid aan de orde", maar, zo voegt hij eraan toe, hij zal de aandacht toch "vooral op nevenverschijnselen richten" (blz. 11). Eén van die "nevenverschijnselen", Schaper vermeldt het als terloops op blz. 15, is uitermate typerend voor iedereen die ermee op de hoogte is, dat - om het in de woorden van Saks te zeggen - "blokpolitiek en ministerialisme..." van oudsher "tot de inventaris van de S.D.A.P. behoren" 2). Schaper vertelt namelijk dat hij in 1945 "met allerlei beleidsvoorstellen bij Hein Vos aankwam" en dat deze toen "juist bezig was nieuwe kleren te passen voor zijn ministerschap". Het voorval illustreert wat door de jaren heen een wezenlijk bestanddeel van de sociaaldemokratie is geweest. Op voorwaarde natuurlijk, dat het verband tussen heden en verleden zichtbaar wordt gemaakt. Schaper, die een tijdsbestek van nauwelijks twee jaar uit de 90-jarige historie van de Nederlandse sociaal-demokratie bespreekt, doet dat niet. Bij hem komt de geschiedenis niet voor.

De titel van Schaper's opstel luidt: *Een bescheiden plaatsje voor het proletariaat* en deze titel is gekozen omdat hij destijds, in de door hem beschreven periode, toen de zogenaamde 'doorbraak' 'duidelijk naar rechts

1) Zie *Daad en Gedachte* van januari j.l.

2) J. Saks, *Socialistische Opstellen I*, blz. 58.

en niet naar links gericht bleek... meende de vraag te moeten stellen of er in de P.v.d.A. nog wel een bescheiden plaatsje voor 't proletariaat gereserveerd zou blijven.

De alleszins merkwaardige gedachte, dat een hele klasse een plaats, al is het dan maar een bescheiden plaats, in de een of andere partij zou kunnen krijgen of ooit gehad zou hebben - aan de deur waarvan wellicht de in mooi rood uniform gestoken Schaper, almaar roepende van "niet zo dringen jongens" - laten we voor wat ze waard is. Het is er ons om te doen, dat Schaper zich in 1945 heeft afgevraagd in hoeverre de P.v.d.A. nog wel als de exponente van de arbeidende klasse kon worden beschouwd en zich dat bij het schrijven van zijn opstel - vandaar dat hij er op wijst - blijkbaar nog altijd heeft afgevraagd. Met andere woorden: hij was blind en hij is blind voor het feit, dat de sociaaldemokratie alleen maar *s c h i j n - b a a r* en nimmer werkelijk de arbeiders vertegenwoordigde.

Doordat hij zich niet met de geschiedenis inlaat, heeft hij er geen weet van, dat ook de S.D.A.P. zich steeds al naar rechts en niet naar de linkerzijde richtte, een omstandigheid die veelal aan een oppervlakkige waarneming werd onttrokken door de aanwezigheid van een 'linkse oppositie', hetzij in, hetzij buiten die partij.

Dat dit, 't verdoezelen der feitelijke verhoudingen, één van de functies van die oppositie was, konstateerde Saks al in 1909 in een polemiëk met Wibaut 3). Bij het vorderen van de eeuw zou de linkse kritiek na hem - we bedoelen de wezenlijke linkse kritiek - hoe langer hoe meer *déze* functie van de bewuste oppositie als haar *h o o f d f u n k t i e* gaan zien.

Zoals we al hebben gezegd: noch de kritiek van Saks, noch de latere, meer ontwikkelde linkse kritiek op de sociaaldemokratie komt in de aan dit onderwerp gewijde bundel ter sprake. In het boekje wordt een uiterst povere kritiek besproken, die schrill afsteekt bij de wezenlijke. En soms komt zélf s de povere kritiek, die 't eigenlijke, door Van den Berg aangekondigde, onderwerp van het boekje vormt, in het geheel niet aan de orde. Dat is bijvoorbeeld het geval met het opstel dat Ger Verrips onder de titel *Uit het marxistisch-leninistisch vriesvak* heeft geschreven. Het draagt weliswaar de ondertitel *De communistische kritiek*, maar waaruit die kritiek bestaat en in het verleden bestaan heeft krijgt de lezer praktisch niet te horen.

"Voor zover", schrijft Verrips al dadelijk in de aanhef, "er gesproken kan worden van een samenhangende communistische visie en kritiek op 't democratisch socialisme in Nederland onderscheidt die zich tot dusver nauwelijks van de in de internationale communistische beweging gebruikelijke benadering van de sociaaldemokratie". De communistische kritiek op de sociaaldemokratie in Nederland is de communistische kritiek op de sociaaldemokratie in het algemeen. En dat is alles. Aan échte informatie blijkt er in het genoemde 'vriesvak' wel bijzonder weinig aanwezig te zijn waarmee iemand met honger naar kennis deze zou kunnen stillen. 't Enige wat de lezer nog verneemt is dit, dat de communisten Troelstra verwijten, dat hij in 1918 te weinig oog heeft gehad voor de reële politieke krachtsverhoudingen en de revolutionaire mogelijkheden heeft overschat (blz. 26).

De opmerking mag - zacht uitgedrukt - hoogst merkwaardig heten. Uitge-rekend zij, die kort na 1918 hun partij tot 'Communistische Partij' omdoopt-

3) J. Saks, *Socialistische Opstellen I*, blz. 43 en 47.

ten en die in de beruchte novemberdagen van dat jaar reeds soortgelijke politieke standpunten huldigden als later, beschuldigden weliswaar Troelstra van 'hysterie', maar hamerden niettemin zelf krachtig op de "noodzaak der revolutie" 4). Hun beoordeling van de situatie in de herfst van 1918 verschilde slechts op onderdelen van die van de leider van de S.D.A.P. Juist dat punt van zogenaamde kritiek dat door Verrips ietwat nader wordt gepreciseerd kan derhalve niet serieus worden genomen.

Afgezien daarvan is de door Verrips in één enkele zin vervatte, zogenaamd 'linkse' kritiek op Troelstra uiterst armzalig als men haar vergeelijkt met de wezenlijke kritiek van bijvoorbeeld wederom de reeds door ons genoemde Saks. Troelstra, schreef deze toen de novembergebeurtenissen van 1918 nog maar nauwelijks achter de rug waren, "Troelstra heeft meer de revolutionairen gevreesd dan de revolutie gewenst en vóór alles een revolutie der revolutionairen willen voorkomen. Hij heeft getracht een revolutie overbodig te maken door de bourgeoisie te intimideren; tussen haar en de revolutionairen geplaatst, heeft hij getracht zijn eigen vrees voor hén om te zetten in vrees voor hém..." 5). Saks bouwt hier voort op en trekt de lijn door van eerdere analyses, zoals o.a. het door ons reeds besprokene naar aanleiding van het 'geval Leeuwenburg'. Zonder het eerder verworven inzicht zou het latere oordeel omtrent Troelstra onmogelijk zijn geweest. Onze lezers weten inmiddels, dat hij - Saks - de S.D.A.P. als de uiterste linkervleugel van een liberaal blok was gaan beschouwen. De juistheid van een dergelijk oordeel werd weinig jaren later - natuurlijk geheel onbedoeld - bevestigd door Troelstra zélf, toen hij de woorden neerschreef die wij boven deze tweede aflevering van onze beschouwingen hebben gezet 6).

Aan een dergelijke kritiek, die niet de vinger legt op deze of gene onjuiste beoordeling, maar die karakter, positie en functie van de S.D.A.P. in de samenleving blootlegt, zijn zij die zich 'communisten' noemen nimmer toegekomen. Het is waar dat iemand als B. Colthof, die in 1918 tot hen behoorde, bij gelegenheid de "burgerlijke democratie Troelstra's hoogste politieke bewustzijn" heeft genoemd 7). Maar die uitspraak sloeg uitsluitend op mr. Troelstra als persoon; zij was geenszins bedoeld om tussen 'communisten' en sociaaldemocraten een scherpe scheidslijn te trekken, die niet getrokken kón worden. Al vrij in het begin van de jaren '20 verklaarde de 'communistische' voorman Wijnkoop, dat hij en Troelstra "stoelden op dezelfde wortel des geloofs". Het was een verklaring waarnaar zij die in het voetspoor van Saks en ná hem een wezenlijke kritiek op de sociaaldemocratie trachtten te leveren herhaaldelijk hebben verwezen. Dat gebeurde bij-

4) Zie dr. W. van Ravesteyn, *De wording van het Communisme in Nederland*, Amsterdam 1948, blz. 185 en 186.

5) J. Saks, *De week der dupes*, opnieuw afgedrukt in *Socialistische opstellen II*, blz. 230.

6) Het aldaar genoemde geschrift van Troelstra is opgenomen in de bundel *Onze politieke partijen beschreven door hare eigen vertegenwoordigers* die (z.j.) is uitgegeven door de Hollandia Drukkerij in Baarn. Aldaar blz. 67. In dit verband is ook de in 1906 door T. uitgesproken kerstrede interessant. Daarin wees hij erop, dat zijn partijgenoot Vliegen zich maar weinig van de Vrijzinnig Democraten onderscheidde.

7) Colthof, geciteerd bij Van Ravesteyn, als voren, blz. 185

voorbeeld wanneer zij duidelijk poogden te maken, dat hun oordeel omtrent de sociaaldemokratie in gelijke mate van toepassing was op de 'communisten' die zij dan ook niet als 'communisten' maar als bolsjewisten aanduiden en die ze karakteriseerden als radikale sociaaldemokraten. Dat op dit oordeel weinig kan worden afgedongen, blijkt uit de definitie die de voormalige 'communistische' voorman en theoreticus W. van Ravesteyn aan het eind van zijn leven van 'socialisme' heeft gegeven. Hij noemde het: "het overgaan van de produktiemiddelen in handen van de staat" 8). Dat is een typische sociaaldemokratische oftewel staatskapitalistische omschrijving. En omdat het de omschrijving is van zowel sociaaldemokraten als bolsjewieken, daarom zijn de bolsjewieken niet in staat tot fundamentele kritiek op de eerstgenoemden en vandaar dat men daarvan in het opstel van Verrips niets aantreft.

Wat men er wel in aantreft is een beknopte schets van ontstaan en ontwikkeling van het leninisme, dat door Verrips ten onrechte in één adem wordt genoemd met het marxisme, waarmee het niets te maken heeft. Van dat leninisme distancieert Verrips zich nadrukkelijk, maar om een andere reden dan zij die én het bolsjewisme én de sociaaldemokratie karakteriseren als een progressief burgerlijke beweging die niet de o p h e f f i n g maar een v a r i a n t van de kapitalistische produktiewijze nastreeft.

Verrips' schildering bevat niet weinig grove onjuistheden, waarop wij nu niet in willen gaan omdat de geschiedenis van het leninisme buiten het onderwerp valt. Toch heeft hij gelijk waar hij met zoveel woorden stelt, dat het leninisme nooit méér gedaan heeft dan de sociaaldemokratie in alle boze toonaarden beschuldigen van 'verraad'. Overigens staan de leninisten met die beschuldiging niet alleen. Dat blijkt uit een ander opstel in het boekje dat ons tot uitgangspunt heeft gediend: de bijdrage van de anarchist Rudolf de Jong. Maar zoals wij nog hopen aan te tonen, begint de wezenlijke kritiek pas dan wanneer de beschuldiging van 'verraad' als volstrekt ontoereikend en nietszeggend is verstaan.

- 8) Dr. W. van Ravesteyn in een interview ter gelegenheid van zijn 90ste verjaardag in *Vrij Nederland* van 22 oktober 1966. Van Ravesteyn hield de leuze zijn gehele leven voor juist. Hij brak niet met de radikale sociaaldemokratie omdat hij tot 't inzicht kwam dat kommunisme en staatskapitalisme volstrekt niets met elkaar te maken hebben, hij brak er integendeel mee (en met iedere vorm van socialisme) omdat hij socialisme en staatskapitalisme als identiek beschouwde.

(Wordt vervolgd)

V A N D A A G I N S P A N J E , M O R G E N I N . . ?

In januari j.l. hebben wij er melding van gemaakt dat Ignacio Gallego, een Spaanse bolsjewiek van het ouderwetse type, die zich onmogelijk verenigen kon met de nieuwe koers van de P.C.E. onder de leiding van Gerardo Iglesias, 't voornemen koesterde om een nieuwe (eigenlijk gezegd juist een oude!) bolsjewistische partij in Spanje te stichten naast de bestaande.

Aan dat voornemen heeft hij inmiddels gevolg gegeven. De nieuwe partij wil orthodox leninistisch en 'trouw aan Moskou' wezen. Iglesias daarentegen staat een 'open' politiek voor, voelt niets voor dogmatiek maar alles voor betere betrekkingen met de socialistische partij van Conzalez. 'Gallego', zo heeft Iglesias verklaard, 'wil terugkeren naar de catacomben'.

Wie kennis neemt van de kritiek die Gallego en Iglesias wederzijds op elkaar uitoefenen, zou kunnen menen de beschuldigingen te vernemen waarmee in Nederland de vernieuwers en de 'horizontalen' in de CPN elkaar bestoken. Hier zowel als daar de vrees, dat de vernieuwingen het einde van 'het marxisme' zullen betekenen, ofschoon noch de PCE, noch de CPN ooit met het marxisme anders dan op uiterst gespannen voet heeft gestaan. Hier zowel als daar de door de 'orthodoxen' verkondigde voorspelling, dat de vernieuwingen aan het begin staan van een ontwikkeling die in feite het onherroepelijke einde van de partij zoals zij tot dusver reilde en zeilde zal betekenen, alsof niet juist het halsstarrige vasthouden aan overleefde 'vormen en gedachten' dat 'einde' juist waarschijnlijk maakten.

Zullen de Nederlandse 'horizontalen' het voorbeeld van Gallego en de zijnen volgen? Zal het ook hier tot een splitsing komen tussen bolsjewieken oude en nieuwe stijl? Daar valt moeilijk één zinnig woord over te zeggen, maar wat wel kan worden vastgesteld is, dat de ontwikkelingen en interne moeilijkheden die zich zowel in Spanje als in Nederland binnen de politieke organisatie der bolsjewieken hebben voorgedaan of nog voordoen natuurlijk een gemeenschappelijke oorzaak hebben, temeer daar zij geenszins tot die beide landen beperkt blijven.

In Groot-Brittannië doen zich binnen de 'Communistische Partij' volkomen eendere verschijnselen voor. Ook dáár zijn er vernieuwingsgezinden, ook daar heerst ernstige verdeeldheid over de te varen koers. De situatie in de CP van Groot-Brittannië lijkt misschien nog wel meer op die in Nederland omdat daar niet alleen, net als hier en in Spanje, de vernieuwers duidelijk in de meerderheid zijn, maar omdat er in Engeland ook allerlei conflicten zijn gerezen over de krant van de partij en over het theoretisch maandblad.

Met die moeilijkheden rond het Britse bolsjewistische dagblad *Morning Star* ligt het overigens precies andersom als hier te lande: hier verwijten de horizontalen de redactie van *De Waarheid* dat zij de inhoud van de krant dusdanig gewijzigd heeft, dat deze niet langer als een partijblad kan worden beschouwd. In Engeland zijn het de vernieuwers die de redakteuren van de *Morning Star* hun starheid en orthodoxie voor de voeten gooien. Dergelijke nuances echter doen niets af aan 't wezen van de zaak. Overal - ook elders speelt zich binnen de CP's het een en ander af al zij het dan op wat bescheidener schaal of wat meer achter de schermen - gaat het hierom, dat de partij oude stijl geen aansluiting meer vindt met een kapitalistische werkelijkheid die een ingrijpend ontwikkelingsproces doormaakt.

In de jaren dertig was er sprake van wat men de 'bolsjewisatie' van de Westeuropese op Moskou gerichte partijen noemde. Ze moesten meer dan tot op dat tijdstip qua opbouw en bestuursmethoden op de Russische partij gaan lijken. Die Russische partij, geschapen in de aan de Russische burgerlijke omwenteling voorafgaande periode en in het bijzonder voor de aan die burgerlijke revolutie verbonden taken en problemen gestructureerd. Navolging van dat voorbeeld leverde in sterk agrarische landen van West-Europa (als b.v. Italië, Spanje, de Balkanstaten, in zekere zin ook Frankrijk) of in de landen van de Derde Wereld weinig problemen op. Overal daar waar het

kapitalisme hoogontwikkelde vormen vertoonde moest de zaak vroeg of laat spaak lopen. De sterke accumulatie van kapitaal ná de tweede wereldoorlog, de nieuwe strijdvormen die de arbeidersklasse als gevolg van de daarmee gepaard gaande technische ontwikkeling genoodzaakt was om toe te passen, hebben in snel tempo het ogenblik doen aanbreken waarop voor de CP's het uur van de waarheid aanbrak. Voor die waarheid kan men natuurlijk, zoals Gallego doet, de ogen sluiten, maar de feiten verandert men daardoor niet.

Halverwege de jaren '20 verklaarden nauw met de arbeidersklasse verbonden critici van het bolsjewisme in Duitsland, dat de bolsjewistische partijen gezamenlijk bezig waren aan een mars, die nergens heen leidde. Sommigen schijnen zich daar thans eindelijk rekenschap van te geven. Anderen menen dat ze met dichte ogen de beste kans hebben de uitgang van de doolhof te bereiken.

=====

W A T I S N U I N F E I T E D E P O S I T I E V A N D E

N I E U W E V A K B O N D E N I N P O L E N ?

In december 1981 werd de in augustus 1980 opgerichte Poolse vakbeweging 'Solidariteit' verboden, niet omdat ze weigerde met de regering samen te werken, maar omdat de Poolse arbeiders weigerden met die vakbeweging samen te werken, in die zin dat de golf van 'wilde' stakingen het land bleef overspoelen niettegenstaande alle hardnekkige inspanningen van Walesa en diens naaste medewerkers om er een einde aan te maken. De erkenning van de vakbeweging 'Solidariteit' door de Poolse autoriteiten - zoals vastgelegd in de beroemde akkoorden van Gdansk - had iedere betekenis verloren, of liever gezegd: had geen betekenis verkregen, omdat het zinloos is een vakbeweging als regeringspartner te erkennen, die de rol van regeringspartner niet kan spelen wegens gebrek aan gezag over haar eigen achterban.

Van het moment af dat hij, samen met de toenmalige vice-premier Jagielski, zijn handtekening onder de genoemde akkoorden plaatste heeft Walesa zich bereid getoond om alles te doen wat in zijn vermogen lag om de Poolse arbeiders in het gareel te houden. De inkt van de overeenkomst was nog maar nauwelijks droog of hij riep al op de stakingen te beëindigen. Op een later tijdstip liet hij zich per regeringshelikopter van Gdansk naar Warschau brengen, alwaar hij in de nabijgelegen traktorenfabriek van Ursus de stakende werknemers tot hervatting van de arbeid trachtte te bewegen. Wat hem daar gelukte, gelukte hem niet in 't staalbedrijf 'Huta Warszawa'. Naarmate de tijd verstreek werd het voortdurend duidelijker, dat de Poolse arbeiders zich anders gedroegen dan 'Solidariteit' van hen verwachtte en dat omgekeerd 'Solidariteit' zich anders gedroeg dan de arbeiders hadden verwacht. Het is die situatie die tot het afkondigen van de uitzonderingstoestand heeft geleid.

Zoals bekend zijn er het afgelopen jaar na het opheffen daarvan in Polen nieuwe vakbonden opgericht. 'Solidariteit' is een verboden organisatie gebleven, maar men is niet teruggekeerd tot de bonden van vóór 1980,

waarvan de Poolse arbeider automatisch lid werd. Die oude bonden namelijk konden hun maatschappelijke taak - beheersing van de arbeidende klasse - al evenmin vervullen als na hen 'Solidariteit'. Wat Polen na het fel op-laaierend arbeidersverzet van de jaren '70/'71 en '76 nodig had was een organisatie die zoveel vertrouwen van de arbeiders genoot, dat ze in staat was de arbeiders te manipuleren en waaraan tegelijkertijd de regering zo-veel speelruimte liet, dat ze in staat was het vertrouwen van de arbeiders te verwerven. Dat alles onder de verhoudingen van een staatskapitalisti-sche economie.

De oude bonden (waarvan men automatisch lid was) telden 14 miljoen le-den; 'Solidariteit' had er bijna 10 miljoen; de nieuwe bonden hebben bij elkaar nog niet meer dan 4 miljoen leden kunnen inschrijven. Op grond van die cijfers 1) heeft men gekonkludeerd dat de nieuwe bonden door de arbeiders niet serieus worden genomen, 'Solidariteit' dat daarentegen wél werd. Zo liggen naar onze mening de dingen niet precies. De oude vakbeweging van voor 1980 mislukte als vakbeweging doordat de arbeiders er géén vertrouwen in hadden. 'Solidariteit' mislukte als zodanig doordat de arbeiders er al-leen s c h i j n b a a r vertrouwen in hadden. Anders gezegd: de oude vak-beweging slaagde er zelfs niet in zoiets als een vakbondsmythe te kweken en in stand te houden. 'Solidariteit' was door een dergelijke mythe wél om-geven, maar die bleek onder de Poolse verhoudingen niet naar wens te funk-tioneren: de mythe werkte averechts; de illusies die de Poolse arbeiders omtrent 'Solidariteit' koesterden bonden hen niet steviger aan die organi-satie, maar dreven hen, paradoxaal genoeg, steeds verder daarvan weg.

De nieuwe Poolse vakbeweging, dat beseffen de Poolse autoriteiten na de voor hen bittere ervaringen van de laatste jaren terdege, is een uit-terst teer kasplantje, dat alleen zal kunnen groeien wanneer het met de grootst mogelijke behoedzaamheid wordt opgekweekt. Zij moet voldoen aan al die voorwaarden waaraan noch de oude bonden voldeden, noch 'Solidariteit' heeft kunnen voldoen. Het wantrouwen van de arbeiders wordt niet, zoals in de dagen van de oude bonden, botweg genegeerd, nee men spant zich terdege in om het weg te nemen. De regering heeft dezer dagen de bedrijfsdirekties opgeroepen de nieuwe bonden weinig hindernissen in de weg te leggen(de re-gering heeft de bonden nodig), ze verlangt tegelijkertijd van de bonden een goede samenwerking met de regering en er is ook een bureau met de spe-ciale taak die samenwerking te behartigen. Daarnaast echter gedooft ze van de nieuwe vakbeweging een onafhankelijker opstelling tegenover overheid en bedrijfsleven dan de oude vakbonden (uit de tijd vóór 'Solidariteit') ooit hebben bezeten. Wat de nieuwe vakbeweging kenmerkt is dat ze geen ideolo-gisch karakter heeft, dat ze beoordeeld wil worden op de praktijk. "De men-sen", zo heeft een funktionaris ervan verklaard, "wachten af of we iets be-reiken, of de regering naar ons luistert" 2). De regering zorgt ervoor dat de i n d r u k wordt gewekt dat zij inderdaad tot luisteren bereid is om-dat ze begrepen heeft dat er alleen op die manier misschien iets van een vakbewegingsmythe kan ontstaan.

De positie van de nieuwe Poolse vakbeweging verschilt derhalve zowel

-
- 1) We ontlenen ze aan een reportage over de Poolse vakbeweging in *NRC/Handelsblad* van 30 januari j.l.
 - 2) Geciteerd uit 't derde en laatste artikel van genoemde repor-tage op 1-2-'84.

van de oude organisatie als van 'Solidariteit'. Men zou kunnen zeggen dat ze het midden houdt tussen de genoemde twee. 'Solidariteit' genoot oorspronkelijk het vertrouwen van de arbeiders en poogde vervolgens zich als partner van de regering te bewijzen. De nieuwe Poolse vakbeweging is van huis uit (evenals de oude) een partner van de regering, maar poogt nu aan de arbeiders te bewijzen dat zij (in tegenstelling tot de oude vakbeweging van vóór 1980) wel degelijk hun vertrouwen waard is.

Een funktionaris van het regeringsbureau voor samenwerking met de nieuwe vakbonden verklaarde: *"De bonden hebben 'ja' gezegd tegen de nieuwe prijsverhogingen, ze hebben alleen maar op matiging aangedrongen..."* 3).

Een woordvoerder van de nieuwe vakbeweging verklaarde: *"We hebben nee gezegd, we waren fel tegen..."* 4).

De hierin vervatte tegenspraak houdt op een tegenspraak te zijn indien men zich realiseert dat de nieuwe Poolse vakbeweging zoals iedere vakbeweging nu eenmaal in de omstandigheid verkeert, dat de indruk die ze wekken moet nu eenmaal grondig verschilt van de praktijk waaraan ze niet ontkomt.

3) NRC/Handelsblad van 30-1-'84.

4) NRC/Handelsblad van 1-2-'84.

=====